

ւորութիւնն են կրում և ժողովածուի հրատարակիչը կարող է տարակուսել, արդեօք հարկաւոր էլ կ'լինի այնպիսիներն էլ հրատարակել: Մի բան հարկաւոր է առանձին կերպով շեշտել. Ներսիսի կոնդակները՝ ամենաանշանհերն էլ իր գրածներն են, նա կոնդակագիր չէ ունեցել. ինքը սեղ գրել և շատ անգամ էլ ինքն է արտագրել՝ գրագրի պաշտօն կատարելով: Մի կոնդակի մէջ (№ 498) նա գանգատոււմ է Էջմիածնի աղքատութեան, վարդապետների աղիտութեան և Սինօգի անդօրութեան մասին, ասելով. մինչ ամենայն հայոց կաթողիկոսը ստիպուած է գրագրի պաշտօնն անգամ վարել, Սինօգի անդամները ոչ միայն իրանք թղթերը չեն գրում, զլանում էլ են կարգաւ արեւնադարի գրածը և ստորագրում են կարեւոր թերթերն առանց կարգալու: Այստեղից պարզ է, որ ով գործ ունենայ Ներսիսի թղթերի հետ, համոզուած պիտի լինի, որ ամենաանշան թղթի իւրաքանչիւր տողը Ներսիսի գրչի և մտքի արտագրութիւնն է:

Մեծապ վարդապետ

Տ Ա Ճ Կ Ա Հ Ա Յ Փ

Աղբամարի բեմը. Այս ընդարձակ կաթողիկոսական թեմի կրթական խիստ ողբալի գրութեան ցաւալի հետեանքներէց մէկը մասնանշող հետեւաւ գրութիւնն ենք կարդում «Սուրհանդակի» մէջ:

Վանայ ամերիկեան միսիոնարներու որջանոցէն ընթացաւարտ եղող աղաք իրենց զիւղերը վերագառնալով, ոմանք քարոզչութիւն և ոմանք ուսուցչութիւն կընեն և անհամաձայնութեան առիթ կըլլան բողոքականամիտ գաղափարներով: Այս աղաք իրենց ամսականներուն զլխաւոր մասը կը ստանան միսիոնարներէն և տեղ տեղ ալ զիւղացիներուն տուած հացահատիկներով կը բաւականանան: Աղթամարայ կաթողիկոսական

տեղապահ Տ. Արսէն վ. ուղեր է համաձայնութեան մը դալ միտիոնարներուն հետ և իր կողմէ ներկայացուցիչ նշանակած երեք անձերու միջոցաւ բանակցութիւններ կատարելով, վերջապէս համաձայնութեան գիր մը ստորագրուել է երկու կողմէն: Այս գիրը Ս. Պատրիարքին պիտի դրկուի վաւերացնելու համար և ապա գործադրութեան պիտի տրուի, և այս համաձայնագրին համեմատ միտիոնարներու որբանոցին մէջ ասկէ վերջը դաս պիտի տրուին նաև Հայ. եկեղեցական պատմութիւնն, եկեղեցւոյ դաւանանքը և երաժշտութիւնը: Ընթացաւարտ տղաքը տեղւոյն առաջնորդարանին մէջ պիտի քննուին և ապա պաշտօնի պիտի կոչուին, միայն ուսուցչութեան պարապելու համար: Այս տեսակ ուսուցիչներ իրենց ամսականը պիտի ստանան գլխաւորապէս միտիոնարներէն և մաս մըն ալ Աղթամարէ ու գիւղերէ եղած վճարումներով: Նըջուն տեսուչ մը և մնայուն ժողով մը պիտի հսկեն այս ուսուցիչներու վրայ: Ժողովին անդամներուն կէսը կաթողիկոսական տեղապահին կողմէ պիտի նշանակուի՝ մէկը եկեղեցական ըլլալու պայմանով, իսկ մնացեալ կէսը միտիոնարութեան կողմէ պիտի նշանակուի: Կրօնի թէ՛ երբ այս համաձայնութիւնը գործնականապէս իրականանայ, կարգ մը անհաճոյ ընթացքներ վերջ պիտի դադարեն:

Այս նկարագրութիւնից յետոյ խմբագրութիւնը հետեւեալ իրաւացի դիտողութիւններն է անում. — Մենք այս մասին բան մը ըսելէ առաջ պէտք ունինք տեսնելու պատրաստուած համաձայնութեան գիրն: Եթէ Աղթամարայ և Թեմերուն համար, ուսուցիչներու պէտք կայ, անշուշտ չի փնտռուիր, որ ասոնք մասնագէտներ ըլլան, այլ պարզ ուսում ունեցող անձեր: Ընչո՞ւ համար այդ ուսուցիչները պատրաստուին տեղւոյն (Վանայ) կեդրոնական վարժարանին, հայկական որբանոցին և մանաւանդ Աղբամարի վանքին մէջ: Եթէ տեղւոյն կեդրոնական վարժարանը և որբանոցը շրջակայ գիւղերու ուսուցիչ ալ չի կրնար հասցնել, ընչո՞ւ համար ուրեմն ասոնց դրուատիքը կրնենք թերթերու մէջ. պէտք կայ ամբրիկեան որբանոցի ընթացաւարտները անպատճառ գործածելու, որպէս զի այս կերպով համաձայնութիւններ անհրաժեշտ ըլլան: Մենք տեղական պայմանները շատ մօտէն չենք գիտեր, սակայն կը մտածենք, թէ աւելի քան չէր ըլլար, որ Աղթամարի մէջ դանուող կարգ մը դատարկապորտ մարդեր իրենց թեմին պէտք եղած ուսուցիչները պատրաստելով զբաղէին, քան թէ անօգուտ գործերով:

Վանայ բեմը. նման բարոյական և կրթական անմխիթարական նկարագրութիւններ դանում ենք և ուրիշ վայրերի

նկատամամբ, որոնք յաճախ մարդուս անհաւատալի են թւում:

«Փռնջի» մէջ մի նամակ կայ Արծիէ դաւառից, որի մէջ կարդում ենք.

— Այժմ 17 անձինք կան, որ երկերիու կին ունին ողջ, մէկը կայ, որ երեք կին ունի, վեց հոգի կան, որ ապօրինի կը կենակցեն. զոր օրինակ՝ իրենց հօրեղբօր աղջիկը իբրեւ ամուսին կը դործածեն առանց ամաչելու:

Բարոյականութիւնն ու բարքերը խանդարեալ են իսպառ: Ս. Աքանջելագործ վանուց հոգաբարձու ու ժողովոյ անդամ եղող անձը կը ժպտի օրինազանցութիւն ընել . . . իւր աղջկան տաղեր աղջիկն իւր որդւոյն համար իբրեւ ամուսին բերել և առանց պսակի պահել իւր տան մէջ: Նրկու աղջայինք կոյս աղջիկներ, առանց պսակի խորհուրդ կատարել տալու՝ մէկ երկու տարիէ ի վեր իրենց տունը բերած էին, անոնց հետ ապօրինի կենակցած և զաւակ ալ ունեցած էին: Տ. Մակար հայրը խղճի մօտ քննելով՝ սոյն բարեկենդանի օրերը, պսակել տուաւ ըստ օրինի և գայթակղութիւնը մէջ տեղէն վերցուց: Գաւառահին հայոց մէջ կրօնական ու քաղաքական ժողովներ կազմակերպուած չեն ի սկզբանէ անտի: Թէ ժողովուրդն և թէ վանքը ոմանց հաճոյից խաղալիք եղեր են: Գիւղօրէից մէջ վարժարան չկայ. նոր սերունդն ու իրիտասարդութիւնը իսպառ զուրկ են դաստիարակութենէ: Վերջապէս՝ Գաւառակիս հայերն կրօնական, բարոյական ու մտաւորական տեսակէտով շատ աննախանձիկ և յետադիմական դրութեան մէջ կը գտնուին այժմ:

Այս գաւառն էլ Վանայ Տ. Սահակ եպիսկոպոսի առաջնորդական թեմումն է:

Կեսարիայի բեմբ. Կ. Պօլսից հեռու գտնուող թեմերի աննախանձելիութեան հակառակ՝ աւելի մօտիկ թեմերի մէջ երբեմն պատահում ենք միեմտարական երեսյթներ: Սրինակ Կեսարիայ Առաջնորդ Տ. Տրդատ եպիսկոպոսի ջանքերով գլուխ է եկել մի գեղեցիկ դօրծ: Ահա՛ թէ ինչ է դրում այդ մասին «Բիւզանդիոնը» — Կլանդակցենք Գեր. Տ. Տրդատ եպօ, Պալեանի յաջողապէս ի գլուխ հանելուն համար Ա. Կարապետ վանքին յարակից գիշերօթիկ կրթարանի շէնքը, որով Կեսարիայ վիճակն օժտած եղաւ յոյժ կարեւոր հաստատութեամբ մը, և աւանական հիմերու վրայ դրած եղաւ միջնակարգ ուսումը Փոքր Ասիոյ այն բազմամարդ կեդրոնին մէջ: Շնորհիւ այս հիմնարկութեան, Կեսարիայ և շրջակայից համար արժանաւոր ուսուցիչներու, քահանաներու և կղերականներու հայթայթումը կապահովուի, և արդէն Տ. Տրդատ Արքայանի հասուցած աշակերտներուն մէջ

կան մէջ միայն սոյնպիսի բարոյական մշակներ, այլ և խոստմնալից բժիշկներ, որոց պատրաստութեան մեծ դիւրութիւն կընծայէ Պէրութի շամալտարանը (!), ուր դիւրաւ կը յաճախեն Կեսարիոյ ընթացաւարաք: Բարոյական հաստատութիւնն իր պատուէնքը տուած էր արդէն, կ'մնար նիւթական շէնքն յարմարցնել իր վսեմ նպատակին, և տպագայ ընդարձակման և յառաջացման միջոցները դիւրացնել, և այս այլ կը յաջողի Ն. Սրբազնութեան, շնորհիւ նոր շէնքին, որ ամեն կերպով համապատասխան է նպատակին: Երէկ ստացանք նորահառոյց կըրթարանին մեծագիր լուսանկարը և շատ ուրախ եղանք տեսնելով, որ շէնքին դիրքը, ընդարձակութիւնն և բաժանումները լիովին կը համապատասխանեն ողջնական յատակածինն, այնպէս որ Նորին Սրբազնութիւն միջոցներու անձկութեան պատճառով իր նախկին գաղափարը կրճատելու հարկին ներքեւ չէ դնուած: Ս. Կարապետի վանքն արդէն շատ բարձր, գեղեցիկ, հաստատուն, ամուր և օգտաւն դիրք մ'ունի, և անոր յարակից շինուած կըրթարանը ճարտարապետութեան նոր ոճով, առողջապահական ամեն պայմանները կներկայացնէ, և տեղ վաստակելու ճղճեմ հաշիւներէն զերծ ըլլալով, բարեջան առաջնորդը կարող կդաժէ միջոց, տեղ և օդ լիսւլի պարգեւել իր ներկայ և տպագայ աշակերտներուն: Վարժարանն իր գաստբաններով, իր ննջարաններով, ուսուցչաց սենեակներով, գծադրատունով, գեղարանով, հիւրանոցով, սեղանատունով, խոհանոցով, մանանով, լուացարանով, դռնապանի սենեակով, ևն. շրջապատուած է իր սեփական բակով և վանքին հին և ընդարձակ ու գեղեցիկ պարտիզով, ամենքն հաստատուն պատերումէջ: Տ. Տրդատ Սրբազանին հետ պէտք է շնորհաւորենք նաև կեսարացի կըրթառէր ազգայիններուն՝ այսպիսի գոյլելի գործ մը ի դուխ հանելու միջոցներն ընծայելուն համար Ն. Փերապատութեան, որ իր առաջնորդական ու վանահայրական պաշտօնավարութեան երկարութեամբն ալ Փոքր Ասիոյ մէկ ծայրէն միւսը մեր առաջնորդներուն ու վանահայրերուն մէջ ամենէն գնահատելին և ամենէն արդիւնատուր կը ներկայանայ իրաւամբ:

Ինչքան ցանկալի կը լինէր, որ Կեսարիան բացառութիւն չլինէր և միւս թեմերն ևս կարողանային իրենց բաղձաթիւ վանքերից մէկի մէջ հաստատել այսպիսի թեմական—միջնակարգ դպրոցներ վանքերի միացեալ ձևանաւորութեամբ:

Բուլղարիոյ բեմը. Անցեալ համարներէց մէկում յիշատակել էինք Կ. Պօլսի պատրիարքարանի յաջողութիւնը Բուլղարիոյ թեմի համար առաջնորդ ընտրել տալու նկատմամբ, ըսոյց

մինչև այժմ դժբախտաբար ընտրելին իւր պաշտօնին չէ դնացել. պատճառը թէև չէ գրեւով Պօլսի թերթերի մէջ, սակայն հաւանօրէն թիւրք կառավարութեան յարուցած խռնդոտները կը լինին արգելադրութիւն: Այդ մասին կարգում ենք «Բիւզանդիստում» Բուլղարիոյ առաջնորդական գործոց համար կազմուած յանձնախմբին նախագահ Տ. Յովհան քահանայ Մանդակունի անցեալ ԴՇ. այցելութիւն տալով Սոֆիայի Օսմանեան Գովիսէր Վոեմ. Ալի Ֆերուխ պէյի, խնդակցութիւն յայտնէր է անոր ապաքինման առթիւ եւ կրկնէր է իր խնդիրը նորոգելու առաջնորդին իր պատշոյնավայրը զրկելու մասին: Ն. Վոեմութիւն պատասխանած է, թէ հարկ եղածը գրած է Բ. Դուռը: Վառնայի, Շումլայի, Ռուսնուզի, Ֆիլիպէի մէջ թաղական կամ հոգաբարձական մարմնոց ընտրութեան փոփոխութեան վէճերն այն ատիճան յառաջ դադարած են, որ տեղական օտար թերթերն իսկ խիստ բաւերով կը քննադատեն և կառավարութեան պաշտօնեայք ալ ցաւ յայտնած են: Այս վիճակին առջև յանձնաժողովը կինգրէ Պատրիարքարանէն, որ Ս. Զատիկ առթիւ Բուլղարիոյ առաջնորդին մեկնումը կարելի ըլլայ, ինչպէս որ տեղական պէտքերը կպահանջեն:

Մեոյ քեմը. Մուշէն Պատրիարքարան գրեւած գիր մը տեղւոյն աղջկանց որբանոցը կարօտ վիճակի մէջ կը ներկայացնէ, որովհետև ոչ միայն պարտքերը երթալով կը շատնան, այլ և առօրեայ սնունդն ալ հոգալու համար դրամ կը պահուի: Հետեւաբար խնդրեր են, որ յետնեալ ամսականները (Պատրիարքարանից նշանակուած նպաստը) շուտով զրկուեն: Այստեղ (Պօլսում) դիտել կը տրուի սակայն, թէ Պատրիարքարանը ամսէ ամիս ըստ դաւառ. նպաստընկալ վարժարաններու ամսականները կանոնաւորաբար զրկած է ու կը զրկէ:

Բարեգործութիւններ. — Թորոս էֆ. Բարադամեան փափաքելով իւր ծննդավայրին Խասգիւղի՝ ազգ. Ս. Ներսիսեան վարժարանին, որ խարխուլ վիճակի՝ առած է, և ուր աշակերտած և պատանեկութեան օրերն անցուցած է ինք, նպաստ մ' ընել կտակազրով մը, խնդրած է Ս. Պատրիարքէն որ Թելեան և Խաչատուրեան էֆ. ներուն յանձնարարէ կազմել այս կտակազիրը: Ն. Սրբազնութեան հրամանով Պատրիարքարանի երկու համակրելի գիւնապետները պատրաստեցին կտակազիրը, զոր Բարադամեան էֆ. ի ներկայութեան վիպից ստորագրեց սիրաշօթար, որով հ'կտակէ 1500 լիւրա (մօտ 14,000 ը.) Ներսիսեան վարժարանին ի հիմանէ կառուցման համար:

— Նիւ Եօքէն 80 Օսմ. ոսկի զրկուած է որբանոցներու համար:

— Զարար էՖ. Գրիգորեան անցեալ շաբաթ օր կնքեց մահ-
կանացուն և հեռեւեալ օրը կատարուեցաւ յուղարկութեան
հանդէսը Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ: Զորս քարուկեր,
մէկ փայտաշէն տուն և դեռին կտակած է շիւանդանոցի, Երու-
սողէմի, Գալֆայեան սրբանոցի, և Սամաթիոյ, Պալատի, Էյու-
պի ու Գասըմփաշայի աղքատախնամներու համար: — Կալուած-
ներն 2000 լիւրայի չափ կարժեն:

— Էպրասէն կը գրեն «Մանդումէի»։ Տեղւոյս վարժարանը,
որ տնտեսապէս բաւական կանոնաւոր վիճակ մը ստացած է՝
հիմա շնորհիւ տեղւոյս աղքատիկներէն Յովհաննէս էՖ. Տարը-
ճեանի, որ եկեղեցիին գետնին վրայ բաւական խոշոր բան մը
շինել տուաւ՝ մօտ 400 ոսկիի ծախքով: Շէնքը գեռ կը շարու-
նակուի շինուել և եթէ աւարտի, տարեկան 75 ոսկիի մօտ հա-
սոյթ մը պիտի աւելնայ վարժարանին տարեկան պիւսճէին
վերայ:

«Արարատի» անցեալ համարներէց մէկում մասնանիշ արինք
Ռումանիոյ հայ գաղթականութեան բարոյական—կրթական ան-
միջիթարական զրութիւնը, ուր ազգային կալուածների եկա-
մուտը մի քանի անազնիւ հոգաբարձուների գրպանն է մանում
փոխանակ իւր նպատակին ծառայելու: Իսկ մինչև այժմ եղած
գպրոցի շինութիւնն էլ հեռեւեալ կերպով են շահագործում:

Ռումանիոյ Բօման քաղաքի հայոց եկեղեցիին հոգաբարձու-
թիւնը տեղւոյն հայ վարժարանը փակել եւ ցամաքացուցն ու հե-
ռագրացուցն քլլալու պայմանաւ վարձու տուեր է:

ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

ՕՐԹՕԴՈՒՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Церк. Вѣстанкѣ Թերթը նկարագրում է մի քանի ճարպիկ
ուսանների ստոր շահախնդրական ձեռնարկութիւնները, որոնք
1900 Թուի բօհսերական կռիւների վերաբերեալ պատկերները
սկսել են վաճառել իւր ներկայ պատերազմի նկարագիր՝ միամիտ
ժողովրդի գաւառ աշխատանքով վառատակած կողէկները կորչելու:
Յիշելով այդ անորդ խաբէրայութիւնը, իրաւացի արտուած է